

РОЛЬ НАРОДНОЇ ПІСЕННОЇ ТРАДИЦІЇ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Мацієвська Людмила Василівна,
Підгаєцька Іванна Василівна,
Стецюк Євген Дмитрович,
Викладачі
Житомирський державний
університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Вступ. Народна пісенна традиція – це не просто музична спадщина, а глибинний культурний код нації, який формує світогляд, цінності та почуття приналежності до свого народу. Вона є дзеркалом історії, в якому відбиваються події минулого, радощі та трагедії, моральні настанови і духовні орієнтири. Для українського народу, історія якого насичена періодами національно-визвольної боротьби, вимушеної еміграції, культурних утисків і заборон, народна пісня виконувала функцію збереження ідентичності та єднання громади. Вона зберігала мову, відтворювала характерні образи та символи, підтримувала духовний зв'язок поколінь. Тому вивчення народної пісенної традиції та її впливу на формування національної ідентичності є важливим як для збереження культурної спадщини, так і для осмислення шляхів розвитку української нації у майбутньому.

Мета роботи – проаналізувати значення народної пісенної традиції як важливого чинника формування національної ідентичності.

Матеріали та методи. Матеріалом для дослідження стали наукові праці вітчизняних музичних педагогів, статті у фахових наукових виданнях, інформаційні бази мереж Інтернет. Методологія дослідження включала пошуковий, аналітичний та описовий методи.

Результати та обговорення. Народна пісенна традиція є потужним чинником формування національної ідентичності, оскільки через збереження історичної пам'яті, відтворення культурних цінностей та передачу мовних,

мелодичних і образних особливостей вона забезпечує духовну єдність поколінь та сприяє усвідомленню власної культурної приналежності.

Так, мова є одним із ключових маркерів національної ідентичності, а народна пісня відіграє надзвичайно важливу роль у її збереженні та розвитку. Виконання пісень рідною мовою дозволяє не лише передати зміст твору, а й закарбувати у свідомості слухачів мовні особливості, притаманні певному регіону чи епосі. Через пісню з покоління в покоління передаються унікальні слова, вирази, звороти, які можуть зникати з повсякденного мовлення, але зберігаються у фольклорних текстах.

Українські народні пісні є справжніми скарбницями мовного багатства. У них можна зустріти архаїзми, які нині вийшли з ужитку, але несуть у собі відбиток стародавніх культурних традицій, а також діалектизми, що відображають регіональну специфіку. Так, лемківські, бойківські, гуцульські пісні зберігають неповторну лексику, інтонаційні особливості та фонетичні відтінки, що формують відчуття мовної різноманітності в межах єдиної нації [4, с. 43].

Мова народної пісні завжди поетична й образна. У ній багато метафор, епітетів, порівнянь, символів, які не лише прикрашають текст, а й несуть глибокий зміст. Наприклад, у піснях калина часто символізує дівочу красу та рідну землю, а верба й тополя – журбу та тугу. Завдяки цим образам мова пісні стає засобом передачі національної ментальності та світогляду.

Особливе значення має те, що виконання пісень рідною мовою сприяє її збереженню навіть у складні історичні періоди, коли існувала загроза асиміляції. У часи заборон української мови народна пісня часто залишалася єдиним вільним простором для її використання, допомагаючи підтримувати мовну самосвідомість та почуття єдності [6, с. 145].

Для сучасного покоління народні пісні є живим зв'язком із мовними традиціями предків. Вони дозволяють відчути красу й мелодійність української мови, розширити словниковий запас, усвідомити глибину культурного коду, закладеного в слові. Через це пісенна мова стає не лише інструментом

спілкування, а й важливим носієм духовної спадщини [4, с. 44].

Таким чином, мова у народних піснях виконує подвійну функцію: з одного боку, вона є засобом художнього вираження, а з іншого – потужним чинником збереження та відтворення національної ідентичності.

Мелодія народної пісні є не менш важливим носієм національної ідентичності, ніж її слова. Вона відображає внутрішній світ народу, його емоційний темперамент, ритм життя та духовні цінності. У кожному ладі, темпі й інтонації можна відчути своєрідність української душі – від ніжної ліричності до героїчного піднесення.

Українські народні мелодії вирізняються мелодійністю, плавністю та співучістю. Ліричні пісні часто мають протяжний, м'який мелодичний рух, що передає глибокі почуття любові, туги чи смутку. Такі інтонації створюють особливу атмосферу душевності та відвертості, яка є характерною рисою українського національного характеру [1, с. 37].

Поряд із ліричними існують і стрімкі, енергійні мелодії – весільні, жартівливі, козацькі чи танцювальні. Вони наповнені ритмічними акцентами, живими темпами та запальними інтонаціями, які передають життєрадісність, силу та оптимізм. Ці пісні немов відображають працелюбність, витривалість і почуття гумору українців.

Мелодія також виконує символічну функцію: навіть без слів вона здатна викликати асоціації з певними історичними подіями, регіонами чи культурними традиціями. Наприклад, тужливий мінорний лад може нагадувати про часи випробувань і втрат, тоді як мажорні мотиви – про свята, урожай чи весілля [1, с. 38].

Не менш важливим є регіональний музичний колорит. Гуцульські мелодії з багатими орнаментами і швидким темпом, поліські протяжні наспіви, подільські весільні марші – все це своєрідні музичні паспорти регіонів, які разом складають багатогранний портрет української музичної культури.

Мелодія народних пісень несе в собі і психологічну місію: вона здатна об'єднувати людей у спільному співі, викликати спогади про рідний дім,

надихати на боротьбу або заспокоювати в часи смутку. Це емоційне ядро мелодії робить її потужним інструментом збереження національної єдності [1, с. 38].

Отже, мелодія в народній пісенній традиції – це не лише музичний супровід слів, а глибокий емоційний код нації, у якому закладено риси українського характеру, історичний досвід і духовну неповторність.

Відзначимо, що *народна пісенна традиція є одним із найпотужніших засобів формування світогляду*, адже вона не лише відображає життя та побут людей, а й передає морально-етичні норми, усталені у суспільстві. Через пісню закладається фундамент цінностей, який формує поведінку, ставлення до навколишнього світу, сім'ї, громади та держави.

У багатьох народних піснях міститься чітке розмежування понять добра і зла, схвалюваних і неприйнятних вчинків. Вони вчать поважати старших, шанувати батьків, дбати про сім'ю, любити рідну землю, захищати слабких. Такі моральні настанови подаються у формі художніх образів, які легко запам'ятовуються і впливають на слухача на емоційному рівні. Наприклад, у весільних піснях часто звучить заклик до злагоди в сім'ї та вірності, а в колискових – лагідність, турбота і любов до дитини [7, с. 145].

Пісня формує цінності також через зображення ідеалів, на які має орієнтуватися людина. У козацьких піснях возвеличується мужність, відвага, готовність до самопожертви заради громади; в ліричних – щирість почуттів і вірність у коханні; у трудових – повага до праці та хліборобської справи. Власне, у такий спосіб пісенна творчість сприяє вихованню гармонійної, морально стійкої особистості.

Важливою є і роль пісні у передачі духовних та релігійних цінностей. У колядках і щедрівках, наприклад, закладено ідеї доброзичливості, милосердя, взаємопідтримки, подяки за достаток. Вони вчать сприймати світ як гармонійний простір, де діє закон взаємоповаги та любові до ближнього.

Завдяки пісням цінності передаються у природний спосіб – не через примус чи моралізаторство, а через емоційно насичені образи та мелодії, які

викликають у слухача співпереживання і бажання наслідувати позитивні приклади. Така форма виховання є особливо ефективною, адже вона впливає не лише на розум, а й на серце людини [7, с. 146].

Отже, народна пісенна традиція формує світогляд і ціннісні орієнтири, що стають основою національної ідентичності, допомагають зберегти моральні засади суспільства та передати їх від покоління до покоління.

Варто зауважити, що *народна пісня є унікальним засобом збереження та передачі історичного досвіду народу*. На відміну від офіційних письмових джерел, що часто створювалися з позицій правлячих верств і могли бути піддані цензурі або ідеологічним викривленням, пісенна творчість зберігала безпосередній, емоційний і водночас правдивий погляд простого люду на події минулого. У ній зафіксовані не лише конкретні факти, а й колективні емоції – біль втрат, радість перемог, надія на краще майбутнє [2, с. 72].

В українській пісенній традиції особливе місце займають козацькі думи, балади та історичні пісні, які відтворюють події визвольних змагань, походи запорозького війська, героїзм та самопожертву гетьманів і отаманів. Такі твори, як Ой, на горі та женці жнуть, Чом ти не прийшов, Їхав козак за Дунай чи думи про Морозенка, є прикладами збереження у пісні пам'яті про конкретні історичні постаті та військові події [5, с. 213].

Важливим аспектом є те, що народна пісня передає історичний досвід не у сухій фактографічній формі, а через символи, метафори та художні образи, які глибоко впливають на емоційний стан слухача. Завдяки цьому навіть діти, які ще не знайомі з офіційними історичними документами, з раннього віку вбирають у себе знання про минуле свого народу через мелодії, якічують у родинному колі чи на святах.

Пісенна традиція також стала способом збереження правди про події, що замовчувалися офіційною історіографією. Наприклад, у часи радянських репресій та цензури народні пісні про Українську повстанську армію чи голодомори передавалися усно, допомагаючи зберегти пам'ять про трагедії та боротьбу навіть тоді, коли про це було заборонено говорити відкрито [2, с. 73].

Таким чином, народна пісня є не лише художнім витвором, а й усним архівом нації, де зберігається її минуле у живій, емоційно насиченій формі. Через покоління вона передає не лише історичні події, а й цінності, які стояли за ними – любов до свободи, шанування героїв, готовність боротися за свою землю. Саме ця здатність робить пісенну традицію одним із найважливіших чинників формування історичної та національної пам'яті.

Впродовж історії *українська народна пісня неодноразово ставала зброєю духовного опору*, коли фізичні та політичні сили ворога були переважаючими. Вона виконувала роль об'єднавчого чинника, підтримувала бойовий дух, зберігала національну гідність і пам'ять про боротьбу. У часи, коли мову забороняли, традиції знищували, а історію переписували, пісня залишалася тим простором, де українці могли вільно висловлювати свої почуття, прагнення та мрії [3, с. 107].

Особливо яскраво ця роль проявилася у козацьку добу, коли думи та історичні пісні надихали воїнів на подвиги, уславлювали героїв, зберігали пам'ять про перемоги й поразки. Мелодії та слова, наповнені патріотизмом, сприяли зміцненню колективної свідомості та впевненості у власних силах.

У XIX-XX століттях, під час національно-визвольних змагань, народні пісні та авторські твори, стилізовані під народні, виконувалися як на фронті, так і в тилу. Українські січові стрільці мали цілий пласт пісенної творчості, де оспівувалися боротьба, жертвовність і віра в незалежну державу. Вони були не просто музикою – це були гасла, зашифровані в мелодії [3, с. 108].

В часи радянської цензури та репресій багато патріотичних пісень передавалися виключно усно, від людини до людини, адже офіційно вони були заборонені. Таким чином, народ зберігав пам'ять про героїв і трагічні події, які влада намагалася стерти з колективної свідомості. Пісня ставала актом непокори, формою збереження правди й історії.

За сучасного періоду, особливо під час російсько-української війни, традиція пісні як символу спротиву відродилася з новою силою. Старовинні козацькі, повстанські, стрілецькі мотиви поєднуються з новими авторськими

текстами, створюючи музичний фронт, який підтримує моральний дух як військових, так і цивільних [3, с. 108].

Отже, пісня в українській культурі – це не лише форма мистецтва, а й потужний інструмент національного спротиву, що допомагає народу вистояти в найважчі часи, зберігаючи віру у свою правду та свободу.

Висновки. У підсумку відзначимо, народна пісенна традиція – це жива нитка, яка з'єднує минуле, сучасне і майбутнє українського народу. Вона формує національну ідентичність через мову, мелодію, історичну пам'ять та систему цінностей. Збереження і розвиток цієї традиції є не лише справою культурної спадщини, а й запорукою духовної цілісності та стійкості нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко Н. Історична цінність української народної мелодії. *Мистецтво та освіта*. 2016. Вип. 36. С. 35-40.
2. Жабченко Ю. В. Феномен української революційної пісні. *Історія науки та техніки*. 2017. №8. С. 69-74.
3. Іщенко М. Пісня як джерело вивчення історії України. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2019. № 157. С. 105-110.
4. Козак Л. Народна пісня як важливий носій національної ідентичності. *Історія в школі*. 2016. Вип. 1. С. 42-46.
5. Руденко І. Пісенна творчість як складова формування національної ідеї. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка*. 2019. Вип. 6. С. 211-215
6. Садовенко С. Народна пісенна творчість як чинник самоідентифікації українства. *Культурологічна думка*. 2014. № 2. С. 142-148
7. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. Київ: НІСД, 2011. 336 с.